

MASECHET SANHEDRIN 17a/b

svara סבּרָא

a traditionally radical yeshiva

Hint Sheet for Sanhedrin 17a/b

(Jastrow abbreviation: Snh.17^{a/b})

This is a name	רב כהנא
Look up as is	סנהדרי
Root: ש + ראה	שראו
כל (look as is in Jastrow) + ך (suffix: "them")	כולן
Look up in Frank without prefix	לחובה
את (direct object marker) + ך (suffix: "him")	אותו
Look up abbreviations in back of Frank	מ"ט
Look up in Frank	כיון ד-
Look up as הלנה	הלנת
This is a noun. Look up as is, definition II.	דין
This is an Aramaic infinitive form. Look up the root.	למעבד
ל ("to") + יה ("him")	ליה
This is a noun. Look up as is	זכותא
Look up in Frank without prefix	והני
Look up in Frank	תו לא
Look up abbreviations in back of Frank	א"ר
This is a name	יוחנן
Look up in Frank	אין....אלא
Root: ישב, look for "hif." entry	מושיבין
Look up in Frank, definition 2	בעל
Look up as is	קומה

Look up as is	מראה
Look up as is	זקנה
Look up כָּשָׁף	כשפים
Root: ידע	ויודעים
'ע' = 70 + ב prefix	בע'
Look up as is	לשון
לא + ש	שלא
Root: הוי	תהא
Root: שמע	שומעת
מ (prefix: "from") + פה (look up in Jastrow)	מפי
This is a noun; look up as is	מתורגמן
This is a name	רב יהודה
This is also a name	רב
Root: ידע	שיודע
Look up abbreviations in the back of Frank	מה"ת
"ן"	אני
Root טהר	ואטהרנו
Look up phrase in Frank.	מה אינו דין ש-
Root: מות , look for "Hif." entry	שממית
Root: רבי , look for "Hif." entry	מרבה
This is a noun. Look up as is	טומאה
This is a noun. Look up as is	טהור

One of 8 creepy-crawlies identified in Lev. 11:29-30. See Torah Verse sheet	שרץ
ש + אין + ו	שאינו
Look up in Frank	אינו דין ש-
Root: הוי	שיהא
Look up whole phrase in Frank	מידי דהוה א-
א + קוץ	אקוץ
Look up as is in Frank without prefix	בעלמא

Torah Verses for Sanhedrin 17a/b

Leviticus 11:29-31

²⁹ The following shall be unclean for you from among the things that swarm on the earth: the mole, the mouse, and great lizards of every variety; ³⁰ the gecko, the land crocodile, the lizard, the sand lizard, and the chameleon. ³¹ Those are for you the unclean among all the swarming things; whoever touches them when they are dead shall be unclean until evening.

ויקרא י"א:כ"ט-ל"א

כט וְזֶה לָכֶם הַטְּמֵא בַּשָּׂרִץ הַשָּׂרִץ עַל־הָאָרֶץ
הַחֹלֵד וְהַעֲכָבֵר וְהַצֵּב לְמִינֵהוּ: ל' וְהָאֲנָקָה
וְהַכֹּחַ וְהַלְטָאָה וְהַחֲמָט וְהַתְּנַשְׁמֹת: ל"א אֵלֶּה
הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל־הַשָּׂרִץ כָּל־הַנִּגַּע בָּהֶם
בְּמֹתָם יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב:

SUPPLEMENTAL TEXTS

Sanhedrin 17a/b

CONTENTS

PARALLEL RABBINIC TEXTS | *other texts in rabbinic literature where versions of or ideas from our text appear*

Talmud Bavli Eruvin 13b	1
Talmud Bavli Bava Metzia 61b	2

CODES | *codification of our text in halakhic literature (for more info on this check out the Codes Cheat Sheet in the Bet Midrash Reference Guide!)*

Mishneh Torah, Sefer Shoftim, Hilkhhot Sanhedrin 1-2	3-10
--	------

RISHONIM | *medieval commentators on our sugya*

Hiddushei HaMeiri on Masechet Sanhedrin (Beit HaBechira)	11
Rabeinu Peretz, Commentary on Masechet Sanhedrin	13
Yad Ramah, Commentary on Masechet Sanhedrin	14

REFERENCE

Steinsaltz, Talmud Reference Guide: <i>Shmonah Shratzim</i> , <i>Sheretz</i>	15-16
--	-------

ו א ב מיי' פ"ח מהל' גיבה הלכה ב סמג לאוין קנה טושיע ח"מ סי' שמח סעיף א :
ו ג מיי' שם פ"ח ה' ג סמג לאוין קנה טושיע ח"מ סי' ללא סעיף יח :
ח ד מיי' שם הלכה ז טושיע שם סעיף יח :

עיון במסמכי הש"ס שהלכות כוננות דיבור תוס' זו :

ט ה מיי' שם טושיע שם סעיף ג :

י ו מיי' פ"ח מהלכות תלוה ולה ה' ה סמג לאוין קנה טושיע י"ד סי' קס סעיף ג :

יא ו מיי' שם פ"ד הלכה ג סמג שם טושיע י"ד סי' קסא סעיף ו :

יב ה מיי' שם פ"ו הלכה א סמג שם טושיע שם סעיף ח כהנ"ג :

יג ו מיי' שם הלכה ה ופ"ד שם הלכה ג סמג שם טושיע שם סעיף ה :
יד ו מיי' שם פ"ד הלכה ו ופ"ו שם הלכה א טושיע שם סעיף ב :

הנהגות הגרמ'א [א ב] נב' תגובו - י"ל יגנובו :

[וע"פ תוס' סנהדרין פא. ד"ב וכתב וכו']

[תמורה 1]

שתולה

מעותיו בנכרי - וא"ת והלא אפילו יהא אמת שהם של נכרי אסור כיון שאין ללוה עם הנכרי כלום ומיהו לפי מה שביאר רמ"א לקמן ישראל שיש בידו מעות נכרי והם באתרויות הנכרי מותר להלוותם ברבית וי"ל דלויירי כגון שאמר ליה חברי הלווינו מעות מן הנכרי ואומר לו שיסמוך עלי או כגון שנתן לו משקנתו ליתנם לנכרי והוא הלוה לו משל עצמו ואומר שפשה בדבריו :
שתולה קלא אילן בגדוד ואומר חבלת הוא - וא"ת ג דעובר על מלות לזית מ"מ אילתריך קרא לעובר עליו משעת תלייה :
יבין רשע וילבש לדיק - אפי' למ"ד רשות יורש לאו כרשות לוקח וליכא שטי רשות ואפי' הניח קרקעות ומלוה על פה גובה מן היורשין אפי' ילבש לדיק כדאמר רבא ברבי הגוזל בתרא (ב"ק ד' ק"ב) וחי אחיך לדידיה אהר רחמנא דנהדר לבריה לא אזהר רחמנא :

רבא אמר מגופיה דקרא - אע"ג דרבא משני ריש הגוזל בתרא (שם) אפילו תימא רשות יורש לאו כרשות לוקח ואשאי הכא דכתיב וחי אחיך עמך לאו משום דס"ל כר' אלעזר דהא הכא דריש כרבי יוחנן אלא לאו כר' אלא ליישב הברייתא דהתם למ"ד לאו כרשות לוקח ולכך בסמוך דקאמר רב נתנן מ"ט דר"א לא קבעו הגמרא כמו כן בשם רבא :
מות יומת דמיו בו יהיה הוקשו מלוי ברבית לשופכי דמים .

תימה היכי משמע דמיו בו עבירה דשפיכות דמים הלא באוב וידעוני וכמה עבירות ללא שייכי לשפיכות דמים כתיב דמיהם בס וי"ל דמיתורא דמיו בו דריש דלי לאו הכי למאי כתביה דלי למגמר סקילה ברבית מאוב וידעוני חזא דכרי תורה מדברי קבלה לא ילפינן ותו לא מלינו מיתה גבי מומן ובפרק קמא דתמורה (ד' ו) יש בספרים וכתב בתריה והוליד בן פריץ שופך דם לפי זה אתי שפיר דהוקשו בהדיא :
א"ל ומי נפיש אנרייהו שפי מרבית ומציעות וממשקלות א"ל אע"ג דלא נפיש אנרייהו שפי מאיסי למכלינהו : ואיזהו תרבות המרבה בפירות כיצד לקח הימנו חטים בדינר זהב וכו' : אמו כל הני דאמרינן עד השתא לאו רבית הוא א"ר אבהו עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם וכן אמר רבא עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם ע"כ *יבין* רשע וילבש צדיק עד כאן ותו לא אלא אפי' ע"כ יבין רשע וילבש צדיק *א"ר* אלעזר *רבית* קצוצה רבית אינה יוצאה בדיינין רבי יוחנן אמר אפילו רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיינין *א"ר* יצחק מ"ט דרבי יוחנן דאמר קרא ב"נשך נתן ותריביתו לקח וחי לא יחיה את כל התועבות האלה עשה למיתה ניתן ולא להשבון רב אדא בר אהבה אמר קרא אל תקח מאתו נשך ותריבית ויראת מאלהיך למורא ניתן ולא להשבון רבא אמר מגופיה דקרא שמיע ליה *מות* יומת דמיו בו יהיה הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים לא ניתנו להשבון אף מלוי רבית לא ניתנו להשבון א"ר נ"ב בר יצחק מ"ט דר"א דאמר קרא וחי

ובעניינא דשכיר כתיב - לאו דגזל לא תעשוק ולא תגזול וכל עושק כבישת שכר שכיר הוא : לא תגנובו דכתיב רחמנא נמס לי - ליליך מרבית ואונאה שהרי מחסרו מומן לא תגנובו דעשרת הדברות לא קמיבעיא ליה דאזהרה לגנוב נפשות הוא כדאמרינן בסנהדרין תורה אור (ד' טו) : למיקט . לעבר : על מנת ויקרא לשלם תשלומי כפל א"ל רב יימר לרב אישי לאו דכתב רחמנא במשקלות למה לי א"ל לטומן משקלותיו במלח היינו גזל מעליא הוא לעבור עליו משעת עשייה *ת"ר* לא ייקרא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה במדה זו מדידת קרקע ישלא ימורד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים במשקל ישלא יטמין משקלותיו במלח ובמשורה ישלא ירתיה והלא דברים ק"ו ומה משורה שהיא אחד משלשים (ושלשה) בלוג הקפידה עליו תורה ק"ו להיין וחצי היין ושלישית היין ורביעית היין ולוג וחצי לוג ורביעית הלוג אמר רבא למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית יציאת מצרים גבי יציאת מצרים במשקלות אמר הקב"ה אני הוא שהבתחתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני הוא ישעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל ברבית וממי שטומן משקלותיו במלח וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר חבלת הוא רבינא איקלע לסורא דפרת א"ל רב הנינא מסורא דפרת לרבינא יציאת מצרים דכתב רחמנא גבי שרצים למה לי א"ל אמר הקב"ה אני הוא שהבתחתי בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני עתיד ליפרע ממי שמערב קרבי דגים טמאין בקרבי דגים שהורין ומוכרין לישראל אמר ליה אנא המעלה קא קשיא לי מאי שנא הכא המעלה דכתב רחמנא א"ל לכתנא דבירבי ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל אמר הקב"ה אילמלא *לא* העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה שאין מטמאין בשרצים דיי

ובעניינא דשכיר כתיב - לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי לכתנא *לא* [א] תגנובו *על מנת למיקט לא [ב] תגנובו *על מנת לשלם תשלומי כפל א"ל רב יימר לרב אישי לאו דכתב רחמנא במשקלות למה לי א"ל לטומן משקלותיו במלח היינו גזל מעליא הוא לעבור עליו משעת עשייה *ת"ר* לא ייקרא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה במדה זו מדידת קרקע ישלא ימורד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים במשקל ישלא יטמין משקלותיו במלח ובמשורה ישלא ירתיה והלא דברים ק"ו ומה משורה שהיא אחד משלשים (ושלשה) בלוג הקפידה עליו תורה ק"ו להיין וחצי היין ושלישית היין ורביעית היין ולוג וחצי לוג ורביעית הלוג אמר רבא למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברבית יציאת מצרים גבי יציאת מצרים במשקלות אמר הקב"ה אני הוא שהבתחתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני הוא ישעתיד ליפרע ממי שתולה מעותיו בנכרי ומלוה אותם לישראל ברבית וממי שטומן משקלותיו במלח וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר חבלת הוא רבינא איקלע לסורא דפרת א"ל רב הנינא מסורא דפרת לרבינא יציאת מצרים דכתב רחמנא גבי שרצים למה לי א"ל אמר הקב"ה אני הוא שהבתחתי בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור אני עתיד ליפרע ממי שמערב קרבי דגים טמאין בקרבי דגים שהורין ומוכרין לישראל אמר ליה אנא המעלה קא קשיא לי מאי שנא הכא המעלה דכתב רחמנא א"ל לכתנא דבירבי ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל אמר הקב"ה אילמלא *לא* העליתי את ישראל ממצרים אלא בשביל דבר זה שאין מטמאין בשרצים דיי

א"ל ומי נפיש אנרייהו שפי מרבית ומציעות וממשקלות א"ל אע"ג דלא נפיש אנרייהו שפי מאיסי למכלינהו : ואיזהו תרבות המרבה בפירות כיצד לקח הימנו חטים בדינר זהב וכו' : אמו כל הני דאמרינן עד השתא לאו רבית הוא א"ר אבהו עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם וכן אמר רבא עד כאן של תורה מכאן ואילך של דבריהם ע"כ *יבין* רשע וילבש צדיק עד כאן ותו לא אלא אפי' ע"כ יבין רשע וילבש צדיק *א"ר* אלעזר *רבית* קצוצה רבית אינה יוצאה בדיינין רבי יוחנן אמר אפילו רבית קצוצה נמי אינה יוצאה בדיינין *א"ר* יצחק מ"ט דרבי יוחנן דאמר קרא ב"נשך נתן ותריביתו לקח וחי לא יחיה את כל התועבות האלה עשה למיתה ניתן ולא להשבון רב אדא בר אהבה אמר קרא אל תקח מאתו נשך ותריביתו לקח וחי לא יחיה את כל התועבות האלה עשה למיתה ניתן ולא להשבון רבא אמר מגופיה דקרא שמיע ליה *מות* יומת דמיו בו יהיה הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים לא ניתנו להשבון אף מלוי רבית לא ניתנו להשבון א"ר נ"ב בר יצחק מ"ט דר"א דאמר קרא וחי

[חוספתא דב"ק פ"ו וס' איתא תגנובו וכו' כהנ"ג וכו' סנהדרין פ"ו]

כ"ב פס': ע"פ

י"ל וששה

[פ"י תוס' מגילה כ"א ד"ה אלמלא]

[בבבא כתיב יבין וצדיק ילבש ועי' ק"ע [לקמן פ"ו]

[תמורה ו:]

פתח פוך שפוט צדק ספר שופטים ודין עני ואביון

והוא

ספר ארבעה עשר

הלכותיו חמש, וזהו סידורן:

הלכות סנהדרין והעונשין המסורין להם. הלכות עדות. הלכות ממרים. הלכות אבל. הלכות מלכים ומלחמותיהם:

הלכות סנהדרין

והעונשין המסורין להם

יש בכללן שלשים מצות. עשר מצות עשה. ועשרים מצות לא תעשה:

וזה הוא פרטן:

- א) למנות שופטים. ב) שלא למנות דין שאינו יודע דרך המשפט. ג) לנמות אחרי רבים אם נחלקו השופטים. ד) שלא להרוג אם רבו המחייבין באיש אחד עד שיהיו יתר שנים. ה) שלא ילמד חובה מי שלמד זכות בדיני נפשות. ו) להרוג במקילה. ז) להרוג בשריפה. ח) להרוג בסייף. ט) להרוג בחנק. י) לתלות. יא) לקבור הנהרג ביום הריגתו. יב) שלא תלין נבלתו. יג) שלא להחיות מכשף. יד) להלקות הרשע. טו) שלא יוסיף בהכאת הלוקח. טז) שלא לענוש אנוס. יז) שלא להרוג דם נקי באומד הדעת. יח) שלא לחוס על הורג חבירו או חובל בו. יט) שלא לרחם את הדל בדין. כ) שלא להדר גדול בדין. כא) שלא להטות הדין על בעלי עבירות אע"פ שהוא חוטא. כב) שלא לעוות משפט. כג) שלא להטות משפט גר ויתום. כד) לשפוט בצדק. כה) שלא לירא בדין מאיש זרוע. כו) שלא ליקח שוחד. כז) שלא לקלל הדיינים. כח) שלא לישא שמע שוא. כט) שלא לקלל הנשיא. ל) שלא לקלל אדם כי שאר בני ישראל הבשרים:

וביאור מצות אלו בפרקים אלו:

הקדמת הרב"ז אמר המגיד לפי שקדם לי ציבור ד' ספרים מהיד הגדולה להרמב"ם ז"ל והם: ספר הפלאה וזרעיהם ועבודה וקרבנות. לפי שלא נמצא בהם מגיד משנה ראויה להכליל ולבאר גם ספר שופטים שלא נמצא בו מגיד משנה. ומה שכתב בעל המדל עוז להרן המגיד הרמב"ד ז"ל לא הספיק כי במקומות הרבה הוא מהספק כמה שמעתיק נקראות המגיה והסגולה בלי עיון דק כהב"י הוא מבוחר לפי שרגיל בו גם כי לא ימלט מלבוש בדבריו קצת חדשין להועיל להלמידים וזה החלי בעונת העורר האמימי. ואחר רבינו ספר זה לפי שדיני הלכתא למשאח כהון מניו סנהדרין והלכות מלכים והלכות אבל לפי כהה כוף כל אדם והקדים הלכות סנהדרין לפי שעל הדין העולם עומד ויש בהם שלשים מלות והכך הלכות עדות לפי שהיה ענין הסנהדרין שאין דיין אלא על פי עדים ובכך לו הלכות ממרים דוקא ממרס ע"פ צ"ד הגדול ומכך הלכות אבל כהשכר כחכ רבינו ולפיכך כללתי הלכות אלו בצפסר הזה שהן מניין הקבורה ביום מיתיה שהיא מותה עשה עב"ל. ובכך לו הלכות מלכים מהטעם שכתבתי ועוד שהן מניין סנהדרין למנות מלך דכתיב (משלי כ"ג) מלך במשפט יעמיד ארץ:

כסף משנה

פרק ראשון

הרדב"ז (מכ"ז)

פרק א א מ"ע של תורה וכו'. כחז זה לפי שהיה אפשר לומר דמצוה עשה של תורה למנות שופטים כח"י אבל בח"ל לא היתה מ"ע של תורה הלא מדרגת לפיכך כחז דמיו השופטים בכל מקום הוא מ"ע של תורה אלא שיש חילוק ביניהם כדמפרש ואזיל: און

א "מצות עשה של תורה למנות שופטים ושופטים בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך שנאמר שופטים ושופטים תתן לך בכל שעריך. שופטים אלו הדיינים הקבועין בבית דין ובעלי דינין באים לפני שופטים אלו בעלי מקל ורצועה והם עומדים לפני הדיינים א כמ"ג ע"ג טו:

פרק א א מצות עשה של תורה למנות שופטים ושופטים כתיבא פ' קמח דסנהדרין (דף ט"ז:) דיליף מקרא שופטים ושופטים שמעדין שופטים ושופטים לכל עיר ועיר ודע להקם [ולייף] מקרא שמעדין שופטים ושופטים לכל שבט ושכך וז"ל עשה למה שמצוה רבינו: און

לחם משנה

פרק א א מצות עשה למנות שופטים וכו'. בפ"ק דסנהדרין (דף ט"ז:) שופטים לכל שבט ושפט מנין ח"ל שופטים לשפוט שופטים לכל שבט ושפט מנין ח"ל שופטים לכל עיר ועיר מנין ח"ל שופטים לשפוט שופטים לכל עיר ועיר מנין ח"ל שופטים לשפוט שופטים וכו'. ע"כ וכך הוא שנויה בספרי דמו אמרינו בספ"ק דמכות (דף ז') בשערין אחיה מושיב בתי דינין וכו' (ע"ג כח"מ) כברייתא פ' ד' מיתוס (דף ל"ו:) כשם שנאמר ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר וכו' ורבינו כחז כהן הברייתות השניות בספ"ק דמכות ובפ' ד' מיתוס ולא הזכיר כאן כלל בכל שבט ושפט ויש תימה בדבריו דלקמן ככ"ה כחז ואין עושין סנהדרי קטנה לכל שבט ושפט וכל עיר ועיר והוא כברייתא השנייה בספ"ק דסנהדרין ועוד קשה להגיה חרי ברייתות דאמרי מושיבין בכל פלך ופלך מאין ילא להם דבר זה בשמאל לברייתא. השנייה בספ"ק דסנהדרין יהיה דמפקח ליה מקרא לשפוט דהוא לכל שבט ושפט כמבאר שם ועוד קשה דלמה ליה צ"ל בכל פלך ופלך כיון דמושיבין בכל עיר ועיר הרי לכל פלך בתי דינין רבים דפלך קיבוץ עיריות הוא ובשמאל לברייתא השנייה כהן פ"ק דסנהדרין יהיה דהט"פ כהן בתי דינין בכל עיר ומגדל עוז

פרק א מצות עשה של תורה וכו' עד ודין אותו כהן רשע זהו סדר להקדם מה הלכות כמנהג חכמי המחברים וכאשר האזיל אותן הדברים מספרי ומתבאר ספר לא יחסרו וכן היושבי שפרק קמח דמספר

שופטים. הלכות סנהדרין פ"א

ב אין לנו חייבין להעמיד וכו'. הכל בח"ל וכו'. כדמסיק בס"ק דמכות (דף ז') מה ח"ל כשעריך בשערין אהה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר ובחול' אהה מושיב בכל פלך ופלך וזו אהה מושיב בכל עיר ועיר וזו נוסחה זמנה היטה לרבינו קד לריך לגרום דבריו אכל בח"ל אין לנו חייבין להעמיד בתי דין אלא בכל פלך ופלך [ולא בכל עיר ועיר] או נוסחה אחרת כדמסיק לו בנ"מ ופירוש פלך אפרכיה :

ג קובעין בתחלה וכו'. ומניינם פ"ט וכו'. משנה פ"ק דסנהדרין :

הגדול שבחכמה וכו'. ומושיבין הגדול שבשביעית משנה לראש יושב מימין והוא הנקרא אב בית דין ושאר השבעים וכו'. כל הגדול מהם בחכמה יהיה קרוי בשם משמלו ויהיה מחזירו. בחכמה דסנהדרין : דמשיב יושב בחמט וזקנים יושבים מימין ומשמלו ח"ר אליעזר כדרי לזוק כשהיה רבן גמליאל יושב בבית דין ביבנה אכל יושב מימין וזקנים משמלו מפני מה אהרן יושב מימין של זקן מפני כבודו של זקן פ"ב. ויש לחמוק על דברי רבינו שגורא בתיב דבריו ח"ק שאלו זקנים יושבים מימין ומשמלו דמשמלו יושב זקנים מימין וקנה משמלו* ואלו רבינו כהן שלא היה מימין אלא חב כ"ר. וז"ל שסבור רבינו דר"ט בר' לזוק לא לחילוני אלא אלא לפרושי דמאי דלמך ח"ק זקנים יושבים מימין ומשמלו ללו למימר שהיו כל זקנים מימין כמו משמלו שלא היה יושב מימין כל"ל אהה בלבד ומה פסג יושב אהרן אהרן לימיו כדי לכבד אהרן זקן וכוון רבינו דמסממא אהרן זקן שישב לימיו אהרן אהרן בית דין שהיה הגדול שבשביעית : והוא אהרן למירק בדברי רבינו שכתב יושבים לפניו כפי שיהיה ורפי מעלתו והח"כ כהן כל הגדול ממע בחכמה פחה בבית דין וז"ל שמה שמה וכו' מעלתו היינו כפי מעלתו בחכמה וכשכתב כל הגדול מחזירו בחכמה היינו כשהיה שום שבעים : והם יושבים כהן וזו נכון וכו'. משנה בסנהדרין פרק אהרן דמי ממונת (דף ל"ב) : ועוד משמלו וכו'. משנה בסנהדרין פ' אלו הן הנחנקין (דף פ"ג) ובלשה כפי דינין היו שם אהרן יושב על פחה הר הכיה ואלו יושב על פחה העורה ואהרן יושב בלשכת אהרן משנה מורה יולאה לכל ישראל ובכרימא בנ"מ בית דין של פ"א יושבים בלשכת הכהן ועני דברי רבינו של כ"ג אהרן

ב אין לנו חייבין להעמיד וכו'. וקשיא לי על דברי רבינו דליפסל הניא פ"ק דמכות דח"ר והו' אלא לכס לחקק משפט לזכוריהם למדע להנהדרין שמהם בלרין וכחון ללרן. א"כ מה ח"ל בשערין כשעריך אהה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר וכחון ללרן אהה מושיב בכל פלך ופלך וזו נוסחה זמנה היטה לרבינו קד לריך לגרום דבריו אכל בח"ל אין לנו חייבין להעמיד בתי דין אלא בכל פלך ופלך [ולא בכל עיר ועיר] או נוסחה אחרת כדמסיק לו בנ"מ ופירוש פלך אפרכיה :

הדיינין המסבבין בשווקים וברחובות ועל החנויות לתקן השערים והמדות *ולהכות כל מעוות וכל מעשיהם ע"פ הדיינים וכל שיראו בו עוות דבר מביאין אותו לבית דין ודינין אותו כפי רשעו : **ב** אין לנו חייבין להעמיד בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא בארץ ישראל בלבד. אבל בחוצה לארץ אינן חייבין להעמיד בית דין בכל פלך ופלך שנאמר תתן לך בכל שערך אשר ה' אלהיך נתת לך לשבטיך : **ג** כמה בתי דינין קבועין יהיו בישראל וכמה יהיה מניינן. קובעין בתחלה בית דין הגדול במקדש. והוא הנקרא סנהדרין גדולה ומניינם שבעים ואחד. שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן שנאמר והתיצבו שם עםך הרי שבעים ואחד. הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליהן והוא ראש הישיבה והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום והוא העומד תחת משה רבינו. ומושיבין הגדול שבשבעים משנה לראש ויושב מימין והוא הנקרא אב בית דין ושאר השבעים יושבין לפניו כפי שניהם וכפי מעלתם. כל הגדול מחזירו בחכמה יהיה קרוב לנשיא משמלו יותר מחזירו. והם יושבין בכמו חצי גורן בעיגול כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואין כולן. ועוד מעמידין שני בתי דינין של עשרים ושלשה עשרים ושלשה אחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית. ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל שיש בה מאה ועשרים או יותר סנהדרין קטנה ויושבת בשער העיר שנאמר והציגו בשער משפט. וכמה יהיה מניינם עשרים ושלשה דיינים והגדול בחכמה שבכולן ראש עליהן והשאר יושבין בעיגול כמו חצי גורן כדי שיהיה הראש רואה את כולן : **ד** עיר שאין בה מאה ועשרים מעמידין בה

י"א ולחקן : א מ'ט"ח ס"א ח' :

יושב על פחה הר הכיה וההד יושב על פחה העורה : ובעמידין וכו'. שיש זה ק"כ וכו'. משנה פ"ק דסנהדרין (דף ז') כמה ישיב בעיר ומהיה ראויה לכנהדרין ק"כ ולט"ז דפליג ההם רבי נחמיה ואמר דבעין ר"ל פסק רבינו כס"ק : ויושבת כשער העיר וכו'. וכמה יהיה מניינם כ"ג משנה סוף פ"ק דסנהדרין (דף ז') סנהדרין קטנה יהיה של כ"ג :

ד עיר שאין בה ק"כ וכו'. נלמד מדחק בסוף פ"ק כמה יהא צעיר וההיה ראויה לכהדרין ק"כ והא שריפא שאין פמחין אוחה בלא כ"ד ופוחוס שבבתי דינין הוא של שלשה : [וכן מוכנה בדברי החוספסא מחדשו על רבי אליעזר כדרי לזוק דלמך כשהיה וכו' אלא יושב מימין וזקנים משמלו ואלו היו יושבים וקנים אהרין מימין אהה מושיבין מימין וזקנים כפי מעלתו וכו' ונשלק דקוק ככ"מ כד"ר :

לחם משנה

ב אין לנו חייבין להעמיד וכו'. וקשיא לי על דברי רבינו דליפסל הניא פ"ק דמכות דח"ר והו' אלא לכס לחקק משפט לזכוריהם למדע להנהדרין שמהם בלרין וכחון ללרן. א"כ מה ח"ל בשערין כשעריך אהה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר וכחון ללרן אהה מושיב בכל פלך ופלך וזו נוסחה זמנה היטה לרבינו קד לריך לגרום דבריו אכל בח"ל אין לנו חייבין להעמיד בתי דין אלא בכל פלך ופלך [ולא בכל עיר ועיר] או נוסחה אחרת כדמסיק לו בנ"מ ופירוש פלך אפרכיה :

הגדול שבכולן מושיבין אותו וכו'. הוספסא רפ"ח דמסכת סנהדרין אמר ר' אליעזר גדול לזוק כשהיה ר"ג יושב בכ"ד ביבנה אכל יושב מימין וזקנים משמלו פ"כ ומה שאביו יושב מימין הוא מפני שהוא אב בית דין וכן הן דברי רבינו ובפ"ה לא פסק כן מפני שרצה בדברי ח"ק וזקנים מימין ומשמלו ע"כ :

והן יושבין כמו מני גורן וכו'. משנה פ' אחד דיני ממונות (דף ל"ג) : סנהדרין יהיה כהני גורן פגולה כדי שיהיו רואין זה את זה וכו' והן סנהדרין בין סנהדרין גדולה בין קטנה כדפירש"י וכן הן דברי רבינו שכתב כלן בסנהדרין של ע"א למעט בסנהדרין של כ"ג ולט"ז שמשפט אהרן כדי שיהיו רואין זה את זה וכן רבינו העפס כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין וכו' מפני שאלו בסנהדרין צירושלמי פ' אחד דיני ממונות דלמרו שם סנהדרין יהיה כהני גורן וכו' כדי שיהיו רואין אהרן אהרן ואהרן קולו ע"כ דבר מוכיח כן שמשפט כדברי רבינו מפני שאלו בסנהדרין צירושלמי פ' אחד דיני ממונות ובמעין דין אין כהן הפסג ודא דהא מילתא היא : ועוד מעמידין שני בתי דינין וכו'. משנה פרק אלו הן הנחנקין (דף פ"ג) : זקן מרבה וכו' ובכרימא שם בנ"מ הניא אמר ר' יוסי וכו' :

הנהרות מייבונות

ב אין לנו חייבין להעמיד וכו'. וקשיא לי על דברי רבינו דליפסל הניא פ"ק דמכות דח"ר והו' אלא לכס לחקק משפט לזכוריהם למדע להנהדרין שמהם בלרין וכחון ללרן. א"כ מה ח"ל בשערין כשעריך אהה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר וכחון ללרן אהה מושיב בכל פלך ופלך וזו נוסחה זמנה היטה לרבינו קד לריך לגרום דבריו אכל בח"ל אין לנו חייבין להעמיד בתי דין אלא בכל פלך ופלך [ולא בכל עיר ועיר] או נוסחה אחרת כדמסיק לו בנ"מ ופירוש פלך אפרכיה :

הנהרות מייבונות

הגדול שבכולן מושיבין אותו וכו'. הוספסא רפ"ח דמסכת סנהדרין אמר ר' אליעזר גדול לזוק כשהיה ר"ג יושב בכ"ד ביבנה אכל יושב מימין וזקנים משמלו פ"כ ומה שאביו יושב מימין הוא מפני שהוא אב בית דין וכן הן דברי רבינו ובפ"ה לא פסק כן מפני שרצה בדברי ח"ק וזקנים מימין ומשמלו ע"כ :

הנהרות מייבונות

ב אין לנו חייבין להעמיד וכו'. וקשיא לי על דברי רבינו דליפסל הניא פ"ק דמכות דח"ר והו' אלא לכס לחקק משפט לזכוריהם למדע להנהדרין שמהם בלרין וכחון ללרן. א"כ מה ח"ל בשערין כשעריך אהה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר וכחון ללרן אהה מושיב בכל פלך ופלך וזו נוסחה זמנה היטה לרבינו קד לריך לגרום דבריו אכל בח"ל אין לנו חייבין להעמיד בתי דין אלא בכל פלך ופלך [ולא בכל עיר ועיר] או נוסחה אחרת כדמסיק לו בנ"מ ופירוש פלך אפרכיה :

ג קובעין בתחלה וכו'. ומניינם פ"ט וכו'. משנה פ"ק דסנהדרין :

הגדול שבחכמה וכו'. ומושיבין הגדול שבשביעית משנה לראש יושב מימין והוא הנקרא אב בית דין ושאר השבעים יושבין לפניו כפי שניהם וכפי מעלתם. כל הגדול מחזירו בחכמה יהיה קרוב לנשיא משמלו יותר מחזירו. והם יושבין בכמו חצי גורן בעיגול כדי שיהיה הנשיא עם אב בית דין רואין כולן. ועוד מעמידין שני בתי דינין של עשרים ושלשה עשרים ושלשה אחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית. ומעמידין בכל עיר ועיר מישראל שיש בה מאה ועשרים או יותר סנהדרין קטנה ויושבת בשער העיר שנאמר והציגו בשער משפט. וכמה יהיה מניינם עשרים ושלשה דיינים והגדול בחכמה שבכולן ראש עליהן והשאר יושבין בעיגול כמו חצי גורן כדי שיהיה הראש רואה את כולן : **ד** עיר שאין בה מאה ועשרים מעמידין בה

הנהרות מייבונות

ב אין לנו חייבין להעמיד וכו'. וקשיא לי על דברי רבינו דליפסל הניא פ"ק דמכות דח"ר והו' אלא לכס לחקק משפט לזכוריהם למדע להנהדרין שמהם בלרין וכחון ללרן. א"כ מה ח"ל בשערין כשעריך אהה מושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר וכחון ללרן אהה מושיב בכל פלך ופלך וזו נוסחה זמנה היטה לרבינו קד לריך לגרום דבריו אכל בח"ל אין לנו חייבין להעמיד בתי דין אלא בכל פלך ופלך [ולא בכל עיר ועיר] או נוסחה אחרת כדמסיק לו בנ"מ ופירוש פלך אפרכיה :

שופטים. הלכות סנהדרין פ"ב

ח אמרו הכמנים וכו'. ברייתא בסנהדרין פרק אלו סן הנחמקין (דף ס"ח:) גמרא זקן מורה ע"פ כ"ד והוספתה כגוף שקלים וכו' דהוספתה דהנניס :
 ט בית דין של שלשה שהיה אחד מסם גר וכו'. בס' מנה חלינס (דף ק"ה ע"ב) גרסיק אמר רבא גר דן אה חבירו דכר טורה נגמאר זוס פסיס עליך פליק בוא

דבעין מקרב אמרין וכו'. ח' שכל גר דן אה חבירו גר וזכ' היטה אה מישראל דן אפיט ישראל ומרס רבינו כהר"ף וזכו הספרסיס נסחטו דהיינו לדיני ממונת דוקא וכו' והר"ף וכו' י' יוחסין סמריק נמי כיון דמזו משרלל מקרב אחיק קריק זיה וזכ' דבעיק אה מישראל אפיט אה משרלל קאמר וזכ' אס דניו משרלל ופ"ט שפון אה משרלל קן כחזו כהוס' נסרק מנת חלינס (בד"ה ע"ב חלינס) ודין גר דן אה חבירו כחזו רבינו סמ"ע מהלכות אלו והסעס שולל כחזו כהן וכחזו שס הוא משוס דכא דניו פנלי דייניס שנכ"ד של כ"ג וב"ד של ג' מנויסי לזון אה ישראל מיידי הילכך דין גר דן אה חבירו גר אינו ענין לבחון אלא כפי"ט דבחיילוקיס שנין ליי' ממונת לדיני נפשות קא פסיק : היה אה מזרו וכו' י' אהד דיני ממונת (דף ל"ד) בכל כשריט לזון דיני ממונת לאחיו מלי וכו' לאחיו מזוי. ומ"ט אפיט שלשון ממזרים י"ל דה"ט לנשלקן גריס שחמס משרלל כיון דמקרב אחיק קריק זיה אלא דלעמדת לאמנועיטן סאולה דגר שאין אה משרלל דאפיט חד מייביו גר פסילי אכל סה"ט כיון דמסריקין צ"ר שחמו משרלל שפאילו שלשון גריס שחמס משרלל נמי ממשריקין וכיון ששמייענו רבינו דלפניו שלשון ממזרים כשריט מחילט שמייען שלשון גריס שחמס משרלל וכל שכן הוא דהא נמוד גריס מר שחמו משרלל דהא ממזר סכול לבס בקרל וגר כשר לבס בקרל ופי"ט דגר שאין אה משרלל כשר לבס בקרל ואפיט כהי פסול שהס דלא קריק זיה מקרב זיה : וכן ה"ט היה כל אחד מהס וכו'. ע"ט (דף ל"ד) הכהו ספירוס פירוס באחד מעיני דכהו דלזין דינא ולא אמר ליה ר' יוחנן ולא מידי משוס דמקן ההו כההו פיקקא דיני ממונת דמיס ציוס וגומריס בלייל פירוס דכיון דכלנו אינו לא חל למחוי בלייל כחמז אה משרלל מעיניו כיון וכיון דקחני גומריס בלייל דין הוא לסומא באחד מעיניו שידון ציוס לבחלתה ובכ"כ כר"ף ואחריקן ההס נמי דהה לא הש ר"י לסחמט דכהו דלעיל אהס סחמט דכהא משוס דהאי סחמט דקח"ט לה גבי הלכתא דיינא עדיף פסי אי נמי דההוא סחמט דכה"ט מליד ודהה רבנן ולהכי פסק ר' יוחנן כסחמט דכהא דלמחוי כרנבן דרנבנו סנהגזח ע"פ ר"י רבינו דאין סומא בשפי עיניו וכו'. והיינו כר"מ ואין י"ל שציינו מרס דהוא סחמט דהוא דאין דינא דסיניו באחד מעיניו דוקא כמו שמרס כר"ף וכמו שכתבתי וא"כ כרנבן פסק : מה שאין כן בסנהדרין. אפשר לפרש שאין רבינו דקחי לכל מתי מדבר לפיל בין גר שחמו משרלל בין ממזר סכול באחד מעיניו וא"כ גר שחמו משרלל סכול לסנהדרין דלא גרע מחלילט דבעיק שיהיה אביו ואמנו משרלל וכ"כ בשל נמוקי יוסף נסרק מנת חלינס בשס כר"ף וזכ' אהת משבחא אלא שק"ג שביה לו לרבינו לבצר דבריו יומר וכיון דגר ששס ישראלית הוא סמפשיילין לכהוה ולכההל סוריין כן כדלימא בס' עשרה יוחסין איכא למימר כהי הוא בכלל ותשלו אחך ואל חשיני מר ששס גיורת דבסו כשרה לכהוה דהא אמריקן ההס דלכחמלל אין מוריין כן ועוד דלע"ג דימס דהי בכלל וגשלו אהך מרד שסר לכהוה כיון דלא קריק זיה מקרב אחיק לזו בכלל ופסול אהך הוא. ומ"מ לדעת רבינו דכין דין אהד דלדיני נפשות בעיקן שיהא ישראל מכל דדיני שיקן שלל כחזו באמנו משרלל אלא בב"ד על ששס אהס דלסנהדרין מיספל זכן גרעס מדגריי סוף פ"ה מהלכות אלו :

ובכלל אנשי חיל שיהיה להן לב אמין להציל עשוק מיד עושקו כענין שנאמר ויקם משה וישיען. ומה משה רבינו עניו אף כל דיין צריך להיות עניו. יראי אלהים כמשמעו. שונאי בצע אף ממון שלהם אינו נבהלין עליו. ולא רודפין לקבץ הממון. שכל מי שהוא נבהל להון חסר יבואנו. אנשי אמת שיהיו רודפין אחר הצדק מחמת עצמן בדעתן. אזהבין את האמת ושונאין את החמס ובורחין מכל מיני העול: ח אמרו חכמים שמבית דין הגדול היו שולחים בכל ארץ ישראל ובודקין כל מי שימצאוהו חבס וירא חמא ועניו ושפוי ופרקו נאה ורוח הבריות נוחה הימנו. עושין אותו דיין בעירו. ומשם מעלין אותו לפתח הר הבית ומשם מעלין אותו לפתח העזרה. ומשם מעלין אותו לבית דין הגדול: ט"ב בית דין של שלשה שהיה אחד מהן גר הרי זה [א] פסול. עד שתהיה אמו מישראל. היה אחד ממזר אפילו שלשתן ממזרים הרי אלו כשירין לדון. וכן אם היה כל אחד מהם סומא באחד מעיניו כשר מה שאין כן בסנהדרין. אבל

א טוח"ט ס"י יו סמ"ג עיין ס"י ט' ז'
 כ"מ' אינו נכון כלל דהא אמריקן כדילי לאחיו כומא באחד מעיניו ומי ר"מ ה"ט וכהא פליגי רבנן עליה ואפיטו סימא שיהיה רבססם לאחיו סומא ומשפט דסומא בשפי עיניו קאמר וכהא פליגי רבנן עליה סוף יעלה על דעתה דשכר רבינו רבנן ופסק כר"מ. וקו שבכחו דההוא סמיא אהו דר"י סחמט אחריועל אשכח וכו' עליה אלא כהל סנהס"ס לא ימד לדעת רבינו ולגירסתה הספרים. ומה שכחב ה"ט ור"י כפסיר כומא לדון כסומא באחד מעיניו קאמר ואפיטו סימא דכומא בשפי עיניו קאמר לני גירסתו שלא היה נורס בסומא באחד מעיניו וכן מרס גירסתה הוס' ועובדל דההוא סמיא סומא בשפי עיניו ממס היה ורבינו לא כרנבן ולפי גירסתה כפריס עלט וכהו גירסתה רש"י ז"ל הנוטע :

אמר וכו'. בס' אהד דיני ממונת וליוס וישלטיס המשויס נסחטו אלא כהניס וליוס וישלטיס המשויס כך מנוקס מכל מוח שגמרז כולך ימה רעיו ומוס אין כך ומייתו לה ס" ע"י דלמריקן בס' ג' סומן דכהו סחמט דליוס דכהו בשכבותיה דר' יוחנן דהוה דן דינא ולא קאמר ליה ולא מידי וסקיקו והכי עביד כהל והס אה אמר ר"י הלכס כסחס משנה ומן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש כשר להעיד ואין כשר לדון ולמריקן לאחיו מלי וסמר ר"י לאחיו סומא באחד מעיניו ר"י סחמט אחריועל אשכח דמקן דיני ממונת דנין ציוס וגומרין בלייל כלומר דלא ילפיין ריביס מנניסי ולסקיקן ומלי אולמט דהאי סחמט מהכי פסחמט אי בניה אימח סחמט דרביס עדיף וליגיפיט אימח משוס דקחני לה גבי הלכתא דרביס ששוס וכו' סחמט דס' ג'א סימן ר"מ ורבנן פליגי עליה וההוא סחמט דכהו דן דינא סומא באחד מעיניו כהו דלתו כומא בשפי עיניו סכול להעיד וכו' ששוס פסול לדון דלא לשכחמט שיהיה פסול להעיד וכו' וכן פירש"י ז"ל אכל כשריט עיניו אפילו לפדות סכול דכחי או רשע פ"כ. ומה שכחב כהנ"ס שרבינו פסק כר"מ אינו נכון כלל דהא אמריקן כדילי לאחיו כומא באחד מעיניו ומי ר"מ ה"ט וכהא פליגי רבנן עליה ואפיטו סימא שיהיה רבססם לאחיו סומא ומשפט דסומא בשפי עיניו קאמר וכהא פליגי רבנן עליה סוף יעלה על דעתה דשכר רבינו רבנן ופסק כר"מ. וקו שבכחו דההוא סמיא אהו דר"י סחמט אחריועל אשכח וכו' עליה אלא כהל סנהס"ס לא ימד לדעת רבינו ולגירסתה הספרים. ומה שכחב ה"ט ור"י כפסיר כומא לדון כסומא באחד מעיניו קאמר ואפיטו סימא דכומא בשפי עיניו קאמר לני גירסתו שלא היה נורס בסומא באחד מעיניו וכן מרס גירסתה הוס' ועובדל דההוא סמיא סומא בשפי עיניו ממס היה ורבינו לא כרנבן ולפי גירסתה כפריס עלט וכהו גירסתה רש"י ז"ל הנוטע :

אע"פ

אמר וכו'. בס' אהד דיני ממונת וליוס וישלטיס המשויס נסחטו אלא כהניס וליוס וישלטיס המשויס כך מנוקס מכל מוח שגמרז כולך ימה רעיו ומוס אין כך ומייתו לה ס" ע"י דלמריקן בס' ג' סומן דכהו סחמט דליוס דכהו בשכבותיה דר' יוחנן דהוה דן דינא ולא קאמר ליה ולא מידי וסקיקו והכי עביד כהל והס אה אמר ר"י הלכס כסחס משנה ומן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש כשר להעיד ואין כשר לדון ולמריקן לאחיו מלי וסמר ר"י לאחיו סומא באחד מעיניו ר"י סחמט אחריועל אשכח דמקן דיני ממונת דנין ציוס וגומרין בלייל כלומר דלא ילפיין ריביס מנניסי ולסקיקן ומלי אולמט דהאי סחמט מהכי פסחמט אי בניה אימח סחמט דרביס עדיף וליגיפיט אימח משוס דקחני לה גבי הלכתא דרביס ששוס וכו' סחמט דס' ג'א סימן ר"מ ורבנן פליגי עליה וההוא סחמט דכהו דן דינא סומא באחד מעיניו כהו דלתו כומא בשפי עיניו סכול להעיד וכו' ששוס פסול לדון דלא לשכחמט שיהיה פסול להעיד וכו' וכן פירש"י ז"ל אכל כשריט עיניו אפילו לפדות סכול דכחי או רשע פ"כ. ומה שכחב כהנ"ס שרבינו פסק כר"מ אינו נכון כלל דהא אמריקן כדילי לאחיו כומא באחד מעיניו ומי ר"מ ה"ט וכהא פליגי רבנן עליה ואפיטו סימא שיהיה רבססם לאחיו סומא ומשפט דסומא בשפי עיניו קאמר וכהא פליגי רבנן עליה סוף יעלה על דעתה דשכר רבינו רבנן ופסק כר"מ. וקו שבכחו דההוא סמיא אהו דר"י סחמט אחריועל אשכח וכו' עליה אלא כהל סנהס"ס לא ימד לדעת רבינו ולגירסתה הספרים. ומה שכחב ה"ט ור"י כפסיר כומא לדון כסומא באחד מעיניו קאמר ואפיטו סימא דכומא בשפי עיניו קאמר לני גירסתו שלא היה נורס בסומא באחד מעיניו וכן מרס גירסתה הוס' ועובדל דההוא סמיא סומא בשפי עיניו ממס היה ורבינו לא כרנבן ולפי גירסתה כפריס עלט וכהו גירסתה רש"י ז"ל הנוטע :

אע"פ

לחם משנה

הל"ק מסכתא דהנפשיה כדי להסעיס כדבריס. והסעס שספס רבינו כדכרי הירושלמי וזלל כספרי ודבריס רבה מעי דגמ' דיין ס' אלו סן הנחמקין (דף ס"ח:) אמרו וסולחין כלל המקומות כל מי שהוא חכם פטר בדרך ודעת הבריות נוטה סימט פ"ב וכן כהוספתה דסנהדרין פרק עיניו אמרו ובודקין כל מי שהוא חכם ועט וספל וירט השא ופרקו נאה ורוח הבריות נוטה ע"פ ע"ג. ויזין דנגמלא דידן וכנסוספתא מן מרס העניו כדכרי הירושלמי ספס כן רבינו זה רעהל לני לדעתו ז"ל. והכז מוכר"ר אליהו מורחי ז"ל כפירוש ע"ג ש"י ברשת דבריס הקסא הקושיט סהקייסי פל רבינו והינה הינר בנ"ט. ומה שמר רבינו לדין שיהיה וכו'. פסוס הוא שכל זכ אינו לעטובכ וכמוכור דבריס רכס שבנפחי לא נחלל מנ' מניס מחמד אכל מוינא פני צב' הדיוסות לדיני ממונת וז' הכמייס סמוכיסי לנילות וחכלות כמבואר לקמן :

דין ה"ט סומא מבואר כפרק אחד דיני ממונת (דף ל"ד:) ונפרק בא סימן (דף ל') כשבכחו דההוא סמיא אהו דר"י סחמט אחריועל אשכח וכו' עליה אלא כהל סנהס"ס לא ימד לדעת רבינו ולגירסתה הספרים. ומה שכחב ה"ט ור"י כפסיר כומא לדון כסומא באחד מעיניו קאמר ואפיטו סימא דכומא בשפי עיניו קאמר לני גירסתו שלא היה נורס בסומא באחד מעיניו וכן מרס גירסתה הוס' ועובדל דההוא סמיא סומא בשפי עיניו ממס היה ורבינו לא כרנבן ולפי גירסתה כפריס עלט וכהו גירסתה רש"י ז"ל הנוטע :

אע"פ

הנהרות מייבונות

[א] וכן כחזו הרוס' כדמשפט פרק החולץ והא דאר"י הבא פ' אחד דיני סבונות הכל כשריס לדון דיני סבונות לאיתוי גר ואע"ג דאין אמו מישראל היינו לדון את חבירו גר כדארסריין פ' סנות חליצה גר דן את חבירו וכו' ומה היתה אמו מישראל דן אמי ישראל ולא כמו שיהיה דענין דיני נפשות איתוי דין את חבירו ולא ישראל אבל לדיני סבונות כשר ועוד דהוא מייבני קרא דסקרב אחיק ואילו דיני נפשות מסבויקן כונשונו אהך :

אמר וכו'. בס' אהד דיני ממונת וליוס וישלטיס המשויס נסחטו אלא כהניס וליוס וישלטיס המשויס כך מנוקס מכל מוח שגמרז כולך ימה רעיו ומוס אין כך ומייתו לה ס" ע"י דלמריקן בס' ג' סומן דכהו סחמט דליוס דכהו בשכבותיה דר' יוחנן דהוה דן דינא ולא קאמר ליה ולא מידי וסקיקו והכי עביד כהל והס אה אמר ר"י הלכס כסחס משנה ומן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש כשר להעיד ואין כשר לדון ולמריקן לאחיו מלי וסמר ר"י לאחיו סומא באחד מעיניו ר"י סחמט אחריועל אשכח דמקן דיני ממונת דנין ציוס וגומרין בלייל כלומר דלא ילפיין ריביס מנניסי ולסקיקן ומלי אולמט דהאי סחמט מהכי פסחמט אי בניה אימח סחמט דרביס עדיף וליגיפיט אימח משוס דקחני לה גבי הלכתא דרביס ששוס וכו' סחמט דס' ג'א סימן ר"מ ורבנן פליגי עליה וההוא סחמט דכהו דן דינא סומא באחד מעיניו כהו דלתו כומא בשפי עיניו סכול להעיד וכו' ששוס פסול לדון דלא לשכחמט שיהיה פסול להעיד וכו' וכן פירש"י ז"ל אכל כשריט עיניו אפילו לפדות סכול דכחי או רשע פ"כ. ומה שכחב כהנ"ס שרבינו פסק כר"מ אינו נכון כלל דהא אמריקן כדילי לאחיו כומא באחד מעיניו ומי ר"מ ה"ט וכהא פליגי רבנן עליה ואפיטו סימא שיהיה רבססם לאחיו סומא ומשפט דסומא בשפי עיניו קאמר וכהא פליגי רבנן עליה סוף יעלה על דעתה דשכר רבינו רבנן ופסק כר"מ. וקו שבכחו דההוא סמיא אהו דר"י סחמט אחריועל אשכח וכו' עליה אלא כהל סנהס"ס לא ימד לדעת רבינו ולגירסתה הספרים. ומה שכחב ה"ט ור"י כפסיר כומא לדון כסומא באחד מעיניו קאמר ואפיטו סימא דכומא בשפי עיניו קאמר לני גירסתו שלא היה נורס בסומא באחד מעיניו וכן מרס גירסתה הוס' ועובדל דההוא סמיא סומא בשפי עיניו ממס היה ורבינו לא כרנבן ולפי גירסתה כפריס עלט וכהו גירסתה רש"י ז"ל הנוטע :

בגדל עז

אמר וכו'. בס' אהד דיני ממונת וליוס וישלטיס המשויס נסחטו אלא כהניס וליוס וישלטיס המשויס כך מנוקס מכל מוח שגמרז כולך ימה רעיו ומוס אין כך ומייתו לה ס" ע"י דלמריקן בס' ג' סומן דכהו סחמט דליוס דכהו בשכבותיה דר' יוחנן דהוה דן דינא ולא קאמר ליה ולא מידי וסקיקו והכי עביד כהל והס אה אמר ר"י הלכס כסחס משנה ומן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש כשר להעיד ואין כשר לדון ולמריקן לאחיו מלי וסמר ר"י לאחיו סומא באחד מעיניו ר"י סחמט אחריועל אשכח דמקן דיני ממונת דנין ציוס וגומרין בלייל כלומר דלא ילפיין ריביס מנניסי ולסקיקן ומלי אולמט דהאי סחמט מהכי פסחמט אי בניה אימח סחמט דרביס עדיף וליגיפיט אימח משוס דקחני לה גבי הלכתא דרביס ששוס וכו' סחמט דס' ג'א סימן ר"מ ורבנן פליגי עליה וההוא סחמט דכהו דן דינא סומא באחד מעיניו כהו דלתו כומא בשפי עיניו סכול להעיד וכו' ששוס פסול לדון דלא לשכחמט שיהיה פסול להעיד וכו' וכן פירש"י ז"ל אכל כשריט עיניו אפילו לפדות סכול דכחי או רשע פ"כ. ומה שכחב כהנ"ס שרבינו פסק כר"מ אינו נכון כלל דהא אמריקן כדילי לאחיו כומא באחד מעיניו ומי ר"מ ה"ט וכהא פליגי רבנן עליה ואפיטו סימא שיהיה רבססם לאחיו סומא ומשפט דסומא בשפי עיניו קאמר וכהא פליגי רבנן עליה סוף יעלה על דעתה דשכר רבינו רבנן ופסק כר"מ. וקו שבכחו דההוא סמיא אהו דר"י סחמט אחריועל אשכח וכו' עליה אלא כהל סנהס"ס לא ימד לדעת רבינו ולגירסתה הספרים. ומה שכחב ה"ט ור"י כפסיר כומא לדון כסומא באחד מעיניו קאמר ואפיטו סימא דכומא בשפי עיניו קאמר לני גירסתו שלא היה נורס בסומא באחד מעיניו וכן מרס גירסתה הוס' ועובדל דההוא סמיא סומא בשפי עיניו ממס היה ורבינו לא כרנבן ולפי גירסתה כפריס עלט וכהו גירסתה רש"י ז"ל הנוטע :

עוד לשלשה להיות קופה נגבית בשנים מהם ומתחלקת בשלשתם ושיהא שם עוד רופא ר"ל מוהל ואומן ר"ל מקיז דם ושני אלו נחשבין באחד שאומנותם קרובה ועוד אחד לכלר לכתוב ספרים ועוד אחד ללמד תינוקות והרי מאה ועשרים. וכל שהוא פחות מזה אין ראוי לסנהדרין אלא ידון על פי שלשה. ר' נחמיה אומר מאתים ושלשים כנגד שרי עשרות שיהא כל אחד מן העשרים ושלשה שר לעשרה, ואין הלכה כדבריו אלא כתנא קמא:

זהו ביאור המשנה ופסק שלה. ודברים שנכנסו תחתיה בגמרא אלו הן:

אין מעמידין בסנהדרין אלא מיוחסין והם הראויים להשיא לכהונה שנאמר והקל מעליך ונשאו אתך בדומין לך מיוחסין ומנוקים מכל מום וכן אמרו למטה שאין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי תורה וחכמה מפוארה ומסולסלת במדות יודעים בכל חכמה ודרכי העבודה זרה והכשפים ומהלכות הכוכבים כדי לדון את בעליהן מתוך הידיעה וכן שיהיו יודעין בשבעים לשון שלא תהא סנהדרי שומעת מפי תורגמן וכן שלא יהיו בעלי מום ושיהיו בעלי זקנה בינונית לא זקנה מופלגת וכן שיהיו בעלי קומה ובעלי מראה ושיהיו משכילים וחריפים בכל ענין דרך הפלגה אמרו אין מושיבין בסנהדרין אלא תלמיד חכם היודע לטהר את השרץ מן התורה ויראה לי בפירושו דבר זה שאם יראו תקלות יוצאות בדורותיהם באיזו דין תורה יצאו לחדש דינין ולהוסיף ולגרוע להוראת שעה וליתן סמך לדבריהם מן התורה ובדומה לזה כתבו הגאונים בדיני התלמוד שיש ביד רבנים או גאונים לחדש גזרות ותקנות דרך כלל או דרך פרט להסיר איזה ענין מכוער לפי מה שיראה בזמנו בסמך מועט ועל דבר כיוצא בזה כתבו גדולי המפרשים לא נתן התלמוד אלא לבעלי הקבלה המומחית או לבעלי הסברה הנכונה ושקול הדעת הצלול להיות גורעים ומוסיפים ודורשים אלא שפרגוד זה ננעל בפני רוב בני אדם ואין ראוי לכך אלא מופלג בדורו בידיעה וחריפות ופלפול מיושר ודעת מיושבת דברים אלו שכתבנו כלם לא נאמרו אלא בסנהדרין הן גדולה הן קטנה אבל בית דין של שלשה אין מדקדקין אחריהם בכל אלו ומ"מ צריך לדקדק אחריהם בתכמה ועונה ויראת חטא ושנאת המיית ממון ובשלמות המדות:

סנהדרי גדולה מקומה בלשכת הגזית והיא היתה בבית המקדש בעזרת ישראל ובמקום חול שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד וסנהדרי קטנה היו בירושלים שנים אחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית וכן היו מעמידין סנהדרי קטנה בכל מקום שיש שם מאה ועשרים איש כמו שכתבנו ומקומה בכל מקום בשער העיר ובית דין של שלשה בכל מקום: **לעולם** יזהר אדם שלא להטיל קנאה בין החברים אפילו פרנס ונביא המנהג את העם ברצון

אחת או שתיים כלומר אחת ביהודה או שתיים אחת ביהודה ואחת בגליל:

[יו ע"א] **המשנה** השביעית והכוונה לכאן בה ענין החלק הרביעי. ואמר על זה: סנהדרי גדולה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה. ומנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר (במדכ יא, טז) אספה לי שבעים איש ומשה על גביהן הרי שבעים ואחד. ור' יהודה אומר שבעים. והלכה כתנא קמא. ומנין לסנהדרי קטנה שהיא של עשרים ושלשה, שנאמר (במדכ לה, כז) וישפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת ר"ל עשרה מחייבים והיא עדה שופטת ועשרה מזכין והיא עדה מצלת והם עשרים. ומנין לעדה שהיא של עשרה, שנאמר במרגלים (במדכ יז, כז) עד מתי לעדה הרעה הזאת וכבר יצאו מהם יהושע וכלב. ומנין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר (קמות נג, ז) לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני הא לטובה אנו הולכים אחרי רבים. וא"כ מה תלמוד לומר לנטות אחרי רבים להטות, ללמדך שלא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה. הטייתך לטובה על פי אחד ר"ל שכל שאחד מכריע לכף זכות דינו בכך אבל לרעה אין מכריעין אלא על פי שנים וכל שאתה צריך לעשרה מזכין אתה צריך בהכרח לשנים עשר מחייבין שאין די לך באחד עשר שאין מכריעין לחובה על פי אחד ונמצאו עשרים ושנים. ואין בית דין שקול ר"ל שאין אתה יכול לעשות בית דין שקול ר"ל זוגות. מוסיפים עליהם עוד אחד והרי עשרים ושלשה ואע"פ שמ"מ אי אתה מוציא בכך הכרעה על פי שנים שאם אחד עשר מזכין ושנים עשר מחייבין אין כאן עדיין הכרעה אלא באחד ואם עשרה מזכין יש כאן הכרעה שלשה, פרשה בגמ' בשאמר אחד מהם איני יודע שמוסיפין שנים ונמצא בית דין שקול שזה שאמר איני יודע הוא כמי שאינו ונשארו להם עשרים וארבעה אחד עשר מזכין ושלשה עשר מחייבין. וכן כל שלא נתקיימה הכרעה אף בתוספת זה מוסיפין לעולם שנים אחר שנים עד שירבו המזכים באחד או המחייבים בשנים או שיגיעו לשבעים ואחד כמו שיתבאר במסכתא זו:

וכמה יהא בעיר ותהא ראוייה להושיב בה סנהדרי קטנה, מאה ועשרים איש ופירשו הטעם בגמ' מפני שכל סנהדרי קטנה מושיבין לפנייהם שלש שורות של תלמידי חכמים בכל שורה מהם עשרים ושלשה וכל שצריכין להוסיף מוסיפין מהם ונמצאו עם סנהדרין תשעים ושנים ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ושנים ושני חזנים ר"ל שמשי בית דין להלקות ולהזמין בעלי הדין ושני סופרים לכתוב טענות בעלי הריב אחד לטענות חובה ואחד לטענות זכות ושני בעלי דין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זכות והרי קי"ד וצריכין

לחובה אבל אלו חזר ואמר טעם לזכות ודאי שומעין שהרי אף באחד מן התלמידים אמרו שעונה לזכות ומעלין אותו ויושב עמהן כל היום ואין עונה לחובה כמו שיתבאר ולא אמרו אלא בדיני נפשות אבל בדיני ממונות אע"פ שאמר איני יודע כל שחזר והראה טעם לדבריו שומעין לו ואפילו לחובה שהרי אף המלמד זכות חוזר ומלמד חובה בדיני ממונות כמו שיתבאר:

סנהדרין שפתחו בדיני נפשות כלן לחובה פוטרין אותו מכיון שתקנו הלנת דין למי שלא מצאו לו זכות ביום ראשון שמא ימצאו לו טעמי זכות מכיון שפתחו כלם לחובה אין רואין לו עוד זכות ואינו נהרג עד שיהפכו מקצתן בזכות וירבו המחייבים:

זי ע"ב כל עיר שאין בה שני חכמים גדולים ויודעים לדבר בשבעים לשון ואחד לשמוע אע"פ שאינו יודע לדבר אין מושיבין בה סנהדרין אפילו היו בה כמה רבבות מישראל הא מכיון שיש שם שנים יודעים לדבר לחקור את העדים הבאים לפניהם והשלישי עמהם לשמוע אע"פ שאינו יכול לחקור הרי הן בית דין בקבלת העדות ושאר סנהדרין סומכין עליהם ואע"פ"כ אין זו סנהדרין חשובה ואם היו בה שלשה הרי זו סנהדרין בינונית ואם ארבעה הרי זו נקראת סנהדרין חכמה וגדולי המחברים פירשו ענין זה בדרך אחרת והוא שפירשו יודעים לדבר שראויים להורות בכל התורה כלה ואחד לשמוע ר"ל לחקור ולשאל ולשאת ולתת עם אותם השלמים וזה נראה יותר שאם כפירוש ראשון הרי אמרו שאין מעמידין שם אלא איש בקי יודע בשבעים לשון:

כל מקום שנאמר בתלמוד למדים לפני ר' הוא נאמר על לוי וכל שנאמר דנין לפני חכמים נאמר על שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנינא בן חכינאי ושמעון התימני וכל מקום שנאמר רבותינו שבבבל נאמר על רב ושמואל רבותינו שבארץ ישראל ר' אבא דייני גולה קרנא דייני דארץ ישראל רב אמי ורב אסי דייני דפום בדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אחא בר מניומי סבי דסורא רב הונא ורב חסדא סבי דפום בדיתא רב יהודה ורב עינא חריפי דפום בדיתא איפה ואבימי בני רחבה אמרי בפום בדיתא רבה ורב יוסף נהרבלאי מתנו רמי בר בריכי אמרי במערבא ר' ירמיה אמרי בי רב רב הונא ומה שהקשו בכאן והא אמר רב הונא אמרי בי רב כבר תרצוה אימא רב המנונא כלומר אמר רב המנונא אמרי בי רב ולעולם אמרי בי רב רב הונא הוא וכמו שאמרו ביבמות פרק הערל אמרי בי רב מנו רב הונא שלחו מתם רב ירמיה מחכו עלה במערבא ר' יוסי בר' חנינא ויש להקשות ממה שאמרו במסכת נזיר (מ"ז א') מתקיף לה ר' יוסי בר' חנינא וכו' מחכו עלה במערבא ומתוך כך גורסין כך איפוך אמרי במערבא ר' יוסי בר' חנינא שלחו מתם ר' ירמיה:

תלמיד חכם ראוי לו לקבוע דירתו במקום הראוי לו

השם יתברך צריך להזהר כשממנה פרנסים על הצבור שלא יטיל קנאה במנויו בין המשפחות דרך הערה אמרו וישארו שני אנשים במחנה בקלפי נשתיירו שבשעה שאמר הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש אמר משה כיצד אני עושה אם אני בוחר חמשה חמשה מכל שבט נמצאו עשרה חסרים ששה ששה נמצאו שנים יתירים ששה משבט זה וחמשה משבט זה הריני מטיל קנאה בין השבטים מה עשה בירר ששה מכל שבט והביא שבעים ושנים פתקין על שבעים מהם כתב זקן ועל שנים מהם כתב חלק כללם ונתנם בקלפי אמר להם באו טלו פתקיכם מי שעלה בידו זקן אמר לו כבר קדשוך מן השמים עלה בידו חלק אמר לו המקום לא חפץ בך ואני מה אעשה ובירושלמי תמהו על גירסא זו אלו כתבתני זקן סליקית כלומר הגע עצמך שאירע פתק של זקן לכל השבעים הרי אין השנים רוצים ליטול ויאמר כל אחד אלו כתבת זקן בפתק זה היה עולה בידי זקן גם כן אלא כך עשה נטל שבעים וארבעה פתקין על שבעים ושנים כתב זקן ועל שנים חלק כללם ונתנם בקלפי ותמהו עוד שם הגע עצמך שעלו כולם זקן ותירצו מעשה נסים היה ומסורגים עלו ויש מי ששואל ולמה הוצרך לכל אלו ודיו בשנים עשר פתקין כנגד שנים עשר שבטים ויכתוב על העשרה ששה ועל השנים חמשה ומ"מ היה שם עלבון שבט אבל מאחר שהושוו בשעת ברירה בששה ששה אין כאן עוד עלבון שבט ומי שעלה בידו עלבון שלו לבדו ולא לשבטו עמו ועל הדרך זה בעצמו בעניני ממונות הוזהר מאיליו שלא להטיל קנאה כשנתקדשו הלויים תחת הבכורות והיו הבכורות עודפים רע"ג ואמר שם ולקחת חמשת שקלים לגלגולת אמר משה כיצד אעשה אם אומר לו תן לי פדיוןך אומר לי כבר פדאני בן לוי מה עשה הביא שנים ועשרים אלף פתקין וכתב עליהם בן לוי ועל רע"ג כתב חמשת שקלים כללם ונתן בקלפי אמר להם באו טלו פתקיכם מי שעלה בידו בן לוי אומר לו כבר פדאך בן לוי עלה בידו חמשת סלעים אומר לו תן לי פדיוןך וצא ובתלמוד המערב פירשו שעל עשרים ושנים אלף ורע"ג כתב בן לוי ועל רע"ג כתב חמשת שקלים על הדרך שבארנו למעלה:

אף המתמנים מפי נביא ומפי פרנס צריך להתבונן בעצמם אם ראויים לכך אם לאו ואם מוצאים בעצמם שאינם ראויים לכך אל יפתה אותם מנוי גדול ואפילו נתמנו מפי נביא והוא שאמרו גם כן וישארו שני אנשים במחנה נשתיירו כלומר שלא הוצרכו לקלפי שמאליהם נשמטו אמרו אין אנו ראויין לגדולה זו אמר הקב"ה הואיל ומעטתם עצמיכם הריני מוסיף בגדולתכם ומה גדולה הוסיף להם שכלם נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו:

זה שכתבנו במי שאומר שאינו יודע שהוא כמי שאינו אפילו חזר והראה טעם אין שומעין לו מכיון שאמר איני יודע כבר נסתלק ומ"מ דוקא בשחזר ואמר טעם

שהוא טמא, וא"כ התורה שטימאתו, אין טעם כדבר, אלא חק וגזירת מלך היא טומאת שרץ ולבישת כלאים ושעטנו. וכי האי גוונא אמרינן בירושלמי ופנהרין פ"ד ה"א, תלמיד ותיק היו: לו לר"מ דהוה מקטע טורא דסיני, פ"י מחוך חריפות היה עושה קלין וחמורין לטמא מה שטיהרה תורה וכן להיפך, והתורה שטימאתה, חק המלך וגזירה היא. [תלמידי רבינו פרץ].

[יז ע"ב] נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה, פ"ה גבאין המחלקין, הא ה' משיחא דבצרי לעיל וכו'. ולפירושו צ"ל דבית הכנסת ובית המרחץ ובית הכסא הוו בלא גברא, דא"כ נפשי להו. וקשה למהר"ם, דהא בגבאין המ(ת)חלקים תיסגי בני, וכן משמע קצת בס"ק דבבא בתרא (ח"כ), ועוד לא נראה לומר דבית הכסא ובית המרחץ הוו בלא גברא. לכן נראה דגבאין [מחלקין תלתא, וכ"ה הו' החזן, ובית המרחץ ובית הכסא תרווייהו חד בית וחד גברא, הא חמשה, ורופא ואומן חד גברא כדפירש בקונטרס הוא שיתא. כן נראה למהר"ף ז"ל. [תוספות תלמידי הר' פרץ].

שימש וכו' דרוש וקבל שכר הוא, אלא בעיין כלשון הזה לא שייך כן. וי"ל לנודר באדם האומר הרני נזיר אם שור סיני נהרג בכ"ג.

ועוד י"ל דגמרא [נר' דצ"ל בעיא] למיגמר דורות משעה. ותדע, מדקאמר מי גמרינן שעה לדינו מדורות בכ"ג, כלומר ומינה נשמע למיגמר נמי דורות משעה אי מצטרפין, ת"ש מדקאמר קרא אם בהמה וכו', מכלל דלא גמרינן שעה מדורות, וכן לא גמרינן דורות משעה. או לאידך גיסא, מדגלי קרא דגמרינן שעה מדורות, ה"ה לאידך גיסא. [תוספי תלמידי הר' פרץ ז"ל].

[יז ע"א] **אלא** מי שיודע לטהר את השרץ מן התורה. ר"ת פירש שיודע לטהר השרץ מדין טומאת נבילות וכו' ככתוב בתוספות (ועי' תוס' הרא"ש מי דקשיא ליה בזה). ועוד קשה לפירוש ר"ת, דלטהר משמע מכל טומאות.

לכן נראה לרבינו שמשון, אני אדון ואטהרנו, כלומר מקל וחומר אטהרנו, אם לא היה כתוב בתורה

פרק שני - כהן גדול

תאמר ורב יוסף מי לא אסיק אדעתיה דמלך [נר' דצ"ל - לא] דנין אותו.

וי"ל דרב יוסף לטעמיה דאמר לקמן (וי"ט, א') לא שנו אלא מלכי ישראל וכו', וע"כ תירץ מעיד למלך דהיינו מלכי בית דין. ותלמודא דפריך והתנן וכו', ה"ק, והא תנן דמלכי ישראל מיהא לא דיני, וא"כ רישא דמתני' נמי דמעיד, אי למלך מיירי לא תוקמא אלא במלכי ישראל דבהנהו מיירי מתני'. ואם כן מאי מעיד. [תלמידי ר"פ והרא"ש ז"ל] (וע"ע בתוס' הרא"ש).

[יח ע"א] **אימא** לא ליגלי. תימה, איך ס"ד למימר לא ליגלי, הא ממתני' גופה שמעינן דגולה מדקאמר אינו יוצא משם לעולם. וי"ל דמשום הא לא שמעינן מידי, משום דמצינן לאוקומי היכא דהרגו בערי מקלט, התם אמרינן דאינו יוצא, אבל חוץ לערי מקלט סד"א לא ליגלי. קא משמע לך. [הרא"ש ז"ל ותלמידי הר' פרץ].

[יח ע"ב] **אמר** רב יוסף, מעיד למלך, והא תנן מלך לא דן וכו', ומה סהדותא בעי. ואם

פרק שלישי - זה בורר

בכת אחת כשרים, ואם תפסל השנייה לא הפסיד תביעתו, שהרי בירר דבריו, שאין צריך לו רק לאמת דבריו שטען בכ"ד, והרי הביאן, והוא לא דק, ששכבוד ששכשרים הם, וא"כ זה שפסל כת ראשונה, נאמן לפסלו, ונפסלין ע"י לעדות אחרת, וזה לא הו' נוגע בעדות, שהרי חבירו יוציא תביעתו ככה הכת שנייה שע"כ צריך להביאה. וליכא למימר להכי פסול לקמאי, דשמא לא ימצא השנייה כשרה ונמצא שיתחייב בעדות של אלו אם לא יפסלם, הא ליכא למימר דמסיק אדעתיה כולי האי, דפסולא דשתי כתות לא שכיח.

ורבנן סברי אין צריך לברר, וכיון שהביא כת אחת,

[כג ע"א] **כגון** בי דינא דרב הונא ורב חסדא, פירש בקונטרס שהיו במקום (אחר) [אחד].

ולא נהירא וכו', ככתוב בתוספות. וצ"ל שהיו סמוכין זה לזה בני פרסאות, ובעלי דינים היו באמצע, על זה הוא אומר מאי קא טרחנא לך. ע"כ מתוספות תלמידי הר"ם ז"ל.

[כג ע"ב] **גירסא** ראשונה דרש"י ז"ל: ר' מאיר סבר צריך לברר. פ"י מחלוקת כשאמר להביא שתי כתות והביא כת ראשונה בלבד ועמד חבירו לפסלן עם אחר. ר"מ סבר צריך לברר בעל דין את דבריו שאמר לפני כ"ד, ואם לא יברר יפסיד, אבל די לו

בקוץ פעמים שאדם ניזוק בו ומת ואעפ"כ אינו בדין שיטמא הקוץ:

ויז ע"כ אמר רב יהודה אמר רב כל עיר שאין בה שנים לדבר וכי. פי' רבינו שרירא גאון ז"ל שנים שיודעין לדבר בתלמוד תורה שברורה להן משנתן וברור להן תלמודן ואין טועין בדבר משנה אף הן ראוין לשיקול הדעת ויש בהן כדי לדבר בעסקי הלכות ואחד לשמוע אע"פ שאין יודע לדבר ואין משניותיו סדורות לו אלא שהוא מבין מה שהוא שומע וכשהוא רואה דברי זה ודברי זה איזה מהן חזק ואיזה מהן בטל^ל. ויש אומרים שנים לדבר בשבעים לשון ואחד לשמוע שיהא מבין בשבעים לשון אע"פ שאינו יודע להשיב. ופירו' קמא דייקא מדמייתי לה להא דרב יהודה דכל עיר שאין בה שנים לדבר אאידך דרב יהודה דאמר אין מושיבין בסנהדרי אלא מי שיוודע לטהר את השרץ מן התורה דמיירי במדת חכמה ופלפול ולא קא מייתי לה אדר' יוחנן דמיירי בשבעים לשון ותו מדקאמר ושמעון התימני דן לפניו בקרקע ש"מ במשא ומתן של תורה קאי בביתו. היו בה שלשה כמו שאמרנו השנים לדבר ואחד לשמוע וביבנה היו בה ארבעה שלשה לדבר ואחד לשמוע ואלו הן ר' אליעזר ור' יהושע ורבי עקיבא לדבר בדברי תורה ושמעון התימני שומע דבריהן ודן לפניו בקרקע כלומר שהיה משיב על דבריהן כדאמרינן דנתי לפני רבן גמליאל ולפי שלא היה כדאי לדבר עמהן אלא לדון ולהקשות לא היה יושב על גבי ספסל:

מיתיבי שלישיית חכמה עיר שיש בה שלשה לדבר חכמה היא וראויה היא להושיב בה סנהדרי רביעית אם יש בה ארבעה אין למעלה הימנה והאי שלישיית ורביעית דקתני בעלת שלש ובעלת ארבע קא בעי למימר קשיא לרב דאמר בשנים לדבר סגיא. ומפרקינן הוא דאמר כי האי תנא שניה בעלת שנים חכמה שלישיית בעלת שלש אין למעלה הימנה:

כל מקום שנאמר למדים לפני חכמים דע שעל (לוי קאמר) שהיה למד לפני רבינו. דנין לפני חכמים שמעון כו'. והאי דלא חשבינן ליה לשמעון התימני בהדיהו משום דלא הוה בהדיהו והנך דהוה בהדי הדדי קרי דנין לפני חכמים ושאר השמועה פשוטה היא:

פיסקא וכמה יהא בעיר כו'. ודייקינן: הני מאה ועשרין מאי עיבידתייהו. ופשטי': עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה שאם ימותו אלו יוכלו להעמיד אחרים מבני העיר ושלש שורות של עשרים עשרים ושלשה ולקמן תנינן להו באחד דיני ממונות

גרע מאחד מן התלמידים דתנן כפי' היו בודקין (שם) אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו ואצטריכו לאוקומא להא כגון דאסתבר ליה טעמא לחובה דכיון דאמר איני יודע הוה ליה כאחד מן התלמידים וקתני התם אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו. והאי מימרא ליתא מכמה אנפי חדא דהיכי ס"ד למימרא דאי אמר טעמא דמסתבר לא מקבלין מיניה ותו דעד כאן לא קאמרינן התם משתקין אותו אלא דאי אמר יש לי ללמד עליו חובה לא שבקינן ליה למימר אבל היכא דקדים ואמר טעמא מעליא דמסתבר לרובא ליכא מאן דסליק אדעתיה למימר דלא מקבלינן מיניה והכא בדקדים ואמר עסקינן מדקאמר אי אמר טעמא ולא אמר אי יש לו ללמד עליו חובה. ותו מדאמרינן לא שמעינן ליה ולא אמרינן לא שבקי' ליה וההיא דאמרינן התם שומעינן לו היכא דמסתבר טעמיה להנך כדקתני התם אם יש ממש בדבריו שומעינן לו ואף על גב דלא מסתבר טעמיה לכולהו והרי אתברר לך דהאי מימרא דהאי מרבנן ליתיה כלל ופירוש דילן פירושא מעליא הוא ולית ביה ספיקא כלל:

אמר רב כהנא סנהדרין שראו כולן לחובה ביום ראשון פוטרין אותו מאי טעמא משום דגמירי הלנת דין שאם לא מצאו לו זכות ביום ראשון צריכין להלין את דינו אולי ימצאו לו זכות למחרת ויראה אחד מן המחייבין דברי המזכין והני כיון דהשתא לא חזי ליה חד מינייהו זכותא תו לא חזי ליה ולא מהני למעבד ליה הלנת דין ובעינא (הוה קרי) [הלנת דין] דחזיא להדורי בתר זכותא וליכא הילכך פטרינן ליה: א"ר יוחנן אין מושיבין בסנהדרי אלא בעלי חכמה ובעלי קומה ובעלי מראה ובעלי זקנה כדי שתהא אימתן על הצבור ואל יהיו בזוין בעיני הצבור ויזלזלו בהן ובעלי כשפים כדי שלא יוכלו מכשפים להנצל מידן^{לא} ובקיאין בשבעים לשון שלא תהא סנהדרי שומעת מפי התורגמן דלא להוי כעד מפי עד: אמר רב יהודה אמר רב אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיוודע לטהר את השרץ מן התורה כלומר להראות מק"ו שהיה בדין שיהא טהור ולא לעשות. מעשה בדבר מאחר שהתורה טמאתו. אמר רבינא אני אדון ואטהרנו. ומה נחש שממית ומרבה טומאה בעולם מחמת מתים שבאין על ידו הרי הוא טהור כשהוא מת שרץ שאין ממית והרי אינו מרבה טומאה לא כל שכן שיהא טהור כשהוא מת. ודחינן דהאי לאו ק"ו הוא דאע"ג דממית ומרבה טומאה אין זה צד חמור כדי שנלמד הימנו לשרץ הקל להקל עליו דהתם גבי נחש מעשה קוץ בעלמא הוא דקא עביד שאף

לא. ויי"מ שידע להכיר בין מכשף לשאינו מכשף ע"כ:

לב. כדי שיהו ג' בחקירה בי יודעים לדבר כדי לחקור חד לטובת זה וחד לטובת זה ושלישי שיבין הכל ע"כ.

Temple, a nineteenth blessing was added. This prayer must be recited silently, while standing with one's feet together. According to most authorities, women are also obligated to recite this prayer. During congregational prayer (see *מנין*), in all but the evening service (*ערבית*), after the congregation has recited the *שמונה עשרה* silently, the *שליח ציבור* (prayer leader) repeats the prayer aloud.

שמונה שרצים *Eight creeping animals.* These are eight creeping animals (small mammals and lizards) whose carcasses convey ritual impurity upon contact (Leviticus 11:29–30). These are the only carcasses of creeping animals that impart ritual impurity upon contact. (See, however, *טומאת נבלה*.) The Rabbis have extensively debated the identification of these eight creatures. The popularly accepted (but doubtful) identifications are: *חלד* — weasel; *עכבר* — mouse, *צב* — toad; *אנקה* — hedgehog; *כח* — chameleon; *לטאה* — lizard; *חמט* — snail; *תנשמת* — mole.

שמחת בית השואבה *The celebration of drawing water from the spring.* The festivity that accompanied the drawing of water for the water libation on the Sukkot Festival. This celebration was held at night in the women's courtyard (*עזרת נשים*) on all the intermediate nights of the Festival except the Sabbath. All the different musical instruments in the Temple were played, and the pious and the Sages would sing, dance and celebrate before the people. Large torches were placed on high pillars to illuminate the area. A special wooden balcony was constructed for the women. The ground area was reserved for the men.

שמחת תורה See *שמני עצרת*.

שמייטה See *שביעית*.

שמייטת כספים See *שביעית*.

שמני עצרת *The eighth day of assembly.* The eighth day after the beginning of the Sukkot Festival. It follows the seven days of Sukkot (see Leviticus 23:34–36). Though *שמני עצרת* follows Sukkot, it has certain independent aspects. The two commandments associated with Sukkot, dwelling in the sukkah and waving the lulav and etrog, are not observed on this day. In Temple times, special sacrifices were offered on *עצרת*; today special prayers and blessings are recited. The annual cycle of the Torah reading is completed on *שמני עצרת* in Eretz Israel and on the second day of the Festival (*שמחת תורה*) in the Diaspora. This is an occasion for special celebration, including bearing the Torah scrolls around the synagogue and dancing with them.

שמן המשחה *The oil used for anointing.* The specially prepared spiced oil used for the anointing of the sacred utensils in the Sanctuary and the Temple, the anointing of the High Priests, and of kings (Exodus 30:23–33). It is forbidden to reproduce this oil or to use it for other purposes. The violation of this prohibition is punishable by *יבירת* — excision.

שמן שריפה *Oil that must be burned.* Terumah (*יתרומה*)

from oil that has become ritually impure must be destroyed by burning. Nevertheless, the priests are allowed to derive benefit (*הנאה*) from the oil while it is burning (e.g., for light). This oil is not burned on Sabbaths or Festivals.

שמתא *A severe ban of excommunication.* After a person has been condemned to ostracism (*גירוי*) and has still not changed his behavior, he may be placed under this more severe ban (see also *חרם*).

שן Lit., *tooth.* One of the primary categories of damage (*אבות גניקין*). It is caused by an animal when acting for its own satisfaction. The most common example of damage under the heading of *שן* occurs when an animal grazes in another person's field. This category also includes such incidents as an animal rubbing its back against a wall and damaging it. *שן* damage is assumed to be predictable, and the owner is therefore expected to control his animal, and must pay in full for any damage it causes. The owner is liable for *שן* damage attributable to his animal in another person's private domain. But he is not liable for such damage if it is caused in the public domain (*ירשות*), where all are permitted to move freely.

שני לטומאה *The second degree of ritual impurity.* Something that has become ritually impure by contact with an object of the first degree of ritual impurity (*יראשון לטומאה*). Ritually impure food of the second degree is called *פסול* — “disqualified.” It can confer the third degree of ritual impurity (*ישלישי לטומאה*) to terumah (*יתרומה*) and sacrificial food. Any liquids that come in contact with something of the second degree of ritual impurity themselves become ritually impure in the first degree. The Sages decreed that certain things, such as holy books and unwashed hands in general, are in the second degree of ritual impurity.

שני סדרים Lit., *two orders.* The *לקח הפנים* (shewbread) was arranged on the sacred table in the Temple (*שולחן הפנים*) in two piles, each containing six loaves, on shelves placed one upon the other. Two bowls of frankincense were also placed on the table. According to some authorities, one bowl was placed on top of each group of loaves. Other authorities maintain that both bowls were placed between the two groups. See *בזיכין*.

שניות *Secondary relationships.* Relationships forbidden as incestuous by Rabbinic decree. The Torah (Leviticus, chapters 18 and 20) lists many incestuous relationships (*יעריות*). The Sages expanded this list to include one's maternal and paternal grandmother; the mother of one's maternal and paternal grandfather; the wife of one's maternal and paternal grandfather (even though she is not one's grandmother); the wives of one's father's maternal brothers (his paternal brother's wives are forbidden by Torah law); the wives of one's maternal uncles; one's son's or daughter's daughter-in-law; one's great-granddaughters; one's wife's great-granddaughters from previous marriages; and one's wife's maternal and paternal greatgrandmothers. These prohibited relationships are also referred to as *איסור מצנה* in the context of the laws of levirate marriage (*ייבום*). A man who marries a woman related to him in one of these ways is obligated to divorce her and need not pay her marriage settlement (*יכתובה*). Violation of these prohibitions

one of the four forms of capital punishment (אֲרָבַע מִיתוֹת בֵּית) (דין). The condemned criminal was executed by pouring molten lead down his throat. The crimes punished in this manner were sexual intercourse with both a woman and her mother or grandmother, and adultery committed by the daughter of a priest (יֵבֶת כֹּהֵן). The adulterer was executed by strangulation (אֶחָנֵק). (2) See נִשְׂרָפִין.

שָׂרָץ Lit., *a creeping animal*. Generally, rodents, lizards, insects or any other small creature that crawls. Ritual impurity is imparted by the carcasses of eight different creeping animals (Leviticus 11:29–37; see שְׂמוֹנֵה שָׂרָצִים). The Talmud often refers to these eight creatures by the term שָׂרָץ, without any further description. The Sages stated that the smallest of these eight animals was from birth at least the size of a lentil's bulk (כְּעֵרֶשֶׂה). Hence, to contract ritual impurity one must touch a piece no smaller than that size of the carcass of a creeping animal. Moreover, one is liable to lashes (מִלְקוֹת) for eating a lentil's bulk of such an animal.

שָׂרָץ הָעוֹף *Flying insects*. The Torah (Leviticus 11:20–23) prohibits the eating of all flying insects with the exception of certain species of grasshoppers that can be identified by the following signs: (1) They must have six feet, two of which are extended (called כְּרָעִים) and used for hopping. (2) They must have wings that cover the majority of their bodies. (3) They must belong to the species known as חֲגָב. Despite the prohibition against eating flying insects, it is permitted to eat honey, since it is not a true secretion of the bee and not part of its body.

שְׂתוּי נֵי *Intoxicated with wine*. It is forbidden to enter the Temple Courtyard while drunk, and violation of this prohibition by a priest is a capital offence, though the sentence is meted out by divine retribution (יִמִּתָּה בְיַד שָׁמַיִם) and not by an earthly court. Anyone who drinks a יִרְבִּיעִית of wine is included in this category. If a priest serves in the Temple while drunk, his service is disqualified.

ת

תְּגִלְחַת *Shaving*. In the following instances, the Torah requires shaving one's head or one's entire body as part of a process of purification and the assumption of a different status: (1) A Nazirite (נָזִיר see נְזִירוֹת) who completes his Nazirite vow (see Numbers 6:18–19). Upon the termination of the period of his vow, a Nazirite shaves his head. This was carried out in a special chamber within the women's courtyard in the Temple (see עֲזֵרַת נָשִׁים). Afterwards, the Nazirite's hair was placed in the fire over which his peace-offering was cooked (see אֵיל נָזִיר). (2) A Nazirite who has become ritually impure because of contact with a dead body must shave his head on the day

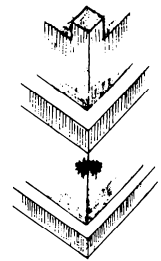
שְׂתוּקִי *A child whose mother's identity is known but whose father's identity is not*. With regard to the laws of marriage a שְׂתוּקִי is considered as a possible מְזוּמָּה. See עֲשֶׂרֶה יוֹחֲסִין; אֲסוּפֵי.

שְׂתוּת *A sixth*. The Sages ordained that the profit taken by an individual on basic necessities may not exceed this proportion. Similarly, any transaction in which an article is sold for a sixth more than its value is considered fraud (אִינוּנְאָה), and the difference must be returned. The usual reckoning of a שְׂתוּת is in relation to the total amount involved. In other words, twenty percent more than the real value.

שְׁתֵּי הַלֶּחֶם *The two loaves*. Two loaves brought as a communal offering on the Festival of Shavuot (Leviticus 2:17). In contrast to most of the other meal-offerings (מִנְחָה), these loaves are of leaven. Their shape resembles that of the shewbread (לֶחֶם הַפְּנִיִם) which, however, was unleavened. Two lambs were brought as peace-offerings (שְׁלָמִים) together with these two loaves (שְׁלָמֵי צִבּוֹר). Both the loaves and the lambs are ceremonially waved. Afterwards, they are divided up among the priests and eaten in the Temple Courtyard (עֲזָרָה).

שְׁתֵּי שְׂעֵרוֹת *Two pubic hairs*. When girls reach twelve and boys thirteen, and these pubic hairs appear, the Halakhah considers them adults. Both conditions are necessary.

שְׁתֵּים שֶׁהֵן אַרְבַּע Lit., *two that constitute four*. The manner in which the blood of burnt-offerings (עוֹלָה), guilt-offerings (אֲשָׁם), and peace-offerings (שְׁלָמִים) is presented on the altar. The blood is sprinkled on the two opposite corners of the altar so that it will run down on each of the four sides. The blood is sprinkled on the northeastern and southwestern corners of the altar.

he purifies himself. On the following day, he brings the required sacrifices and begins his Nazirite vow anew (see Numbers 6:9). (3) The process of ritual purification (see טְהוּרַת מְצוּרַע) after אֲצִרְעַת (leprosy) involves shaving all the hairy portions of one's body including the beard, the armpits, the pubic area and the eyebrows. Afterwards, the healed leper must wait seven days and shave his body again. Then he brings the required sacrifices (see Leviticus 14:8–9). (4) As part of the initiation of the Levites into the service in the Sanctuary in the wilderness, God commanded them to shave their entire bodies (Numbers 8:7).